

УДК 321.6/8:316.3

КОСІЛОВА О.І., кандидат політичних наук, доцент,
Національна академія СБ України

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу принципів функціонування механізму правової держави та проблем його розвитку у сучасній Україні.*

***Ключові слова:** механізм держави, правова держава, розподіл влад, гілка влади, орган державної влади, публічна влада, демократичне урядування, демократичні реформи, громадянське суспільство, сильна і силова держава, комунікація влади і громадянського суспільства, форми взаємодії влади і громадянського суспільства.*

***Аннотация.** В статье анализируются принципы функционирования механизма правового государства и проблемы его развития в современной Украине.*

***Ключевые слова:** механизм государства, правовое государство, распределение властей, ветвь власти, орган государственной власти, публичная власть, демократическое управление, демократические реформы, гражданское общество, сильное и силовое государство, коммуникация власти и гражданского общества, формы взаимодействия власти и гражданского общества.*

***Summary.** The principles of the state mechanism functioning in the right democratic state and the main problems of its development in the modern Ukraine are analyzed in the article.*

***Keywords:** mechanism of the state, legal state, distributing of authorities, branch of power, public authority, public power, democratic management, democratic reforms, civil society, strong and power state, communication of power and civil society, forms of interaction of power and civil society.*

“Сильною вважається не та держава, яка все контролює,
а та, яка за рахунок мінімального контролю
досягає максимального результату”.

Б.Н. Топорнін

***Постановка проблеми.** Сучасний стан політичної системи в Україні характеризуються трансформаційними процесами та реформуванням. В країні формується громадянське суспільство та правова держава, посилюється роль і значення інституцій громадянського суспільства у формуванні діалогу з органами державної влади, конституційно-правові відносини між ними набувають більш відкритого та демократичного характеру. Водночас, проголошення України демократичною, правовою, соціальною державою, орієнтування на європейські демократичні цінності ще не означає їх повної реалізації у реальному житті. У сучасній Україні постало безліч серйозних проблем, які можуть призвести до розколу країни та навіть до втрати державності. Дослідження механізму правової держави обумовлена актуальною необхідністю вдосконалення державного механізму сучасної України, приведення його функціонування у відповідність до принципів правової держави, розв’язанням суперечностей у конституційно-правових відносинах між органами державної влади з одного боку, та між органами державної влади та її громадянами з іншого.*

© Косілова О.І., 2016

Проблема формування ефективного державного механізму досліджувалось вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: М. Баймуратовим, Ю. Бисагою, Ю. Волошиним, М. Орзіх, В. Шаповалом, О. Фрицьким, О. Скакуном, А. Колодій, П. Рудиком, Л. Переваловою, А. Фолесом, С. Лисенковим, В. Затонским, М. Петровим, Б. Топорніним та іншими. В останні десятиліття ХХ ст. рядом дослідників було розроблено декілька принципово нових моделей державного управління, що дозволяють класифікувати моделі державного механізму на закритий та відкритий типи, застосувати новий державний менеджмент до управлінської діяльності [1].

Але, на нашу думку, недостатньою мірою досліджено специфіку функціонування механізму демократичної правової держави, відповідність принципів функціонування сучасного державного механізму в Україні принципам демократичної правової держави.

Метою статті є визначення структури механізму сучасної держави та відповідності принципів функціонування механізму держави в Україні принципам правової держави.

Виклад основних положень. У конституційному праві, державознавстві та теорії права немає єдності щодо трактування поняття “механізм держави”. Найпоширенішим визначенням механізму держави є його визначення як сукупності органів та організацій, що реалізують функції держави. Під механізмом держави в сучасній теорії права та конституційному праві розуміють певну структуру державної влади. Існують також інші підходи щодо розуміння механізму держави як: державного апарату та інших державних інституцій; системи державних органів, установ, підприємств, за допомогою яких реалізуються функції держави; структурно оформленої системи засобів державного впливу на суспільство, що складається з державних органів, публічних служб, процедур прийняття державних рішень та ресурсного забезпечення; сукупності органів, що здійснюють управління суспільством та забезпечують державну діяльність; системи органів держави, що є взаємодіючими і взаємопов’язаними та які здійснюють функції держави тощо [2].

О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко визначають механізм держави, як систему нормативно визначених, взаємодіючих органів та організацій держави, створених для реалізації її завдань і функцій та наділених спеціальними повноваженнями у відповідній сфері діяльності [3]. Ще одна варіація цього підходу, суть якого в ототожненні механізму та апарату держави: “механізм (апарат) держави – це система органів, установ та посадових осіб, які в установленому правовому порядку наділені державно-владними повноваженнями і реалізують функції держави” [4, с. 261] Зазначений підхід, пропонує під механізмом держави розуміти діяльність державних органів, що наділені державно-владними повноваженнями, по суті зводячи механізм держави до діяльності державного апарату. О.Ф. Скакун пропонує більш широке визначення механізму держави, що включає у себе також діяльність державних підприємств та установ: “цілісна, ієрархічна, динамічна система державних органів, підприємств, установ, інститутів, що здійснює завдання і функції держави на основі і в межах права і слугує їй (держави) організаційно-економічною, організаційно-політичною, організаційно-соціальною, організаційно-культурною основою” [5].

Ми поділяємо думку О.Ф. Скакуна щодо дефініції поняття “механізм держави”, водночас, предметом нашого наукового аналізу у даній статті є дослідження принципів діяльності державних органів, як управлінської складової механізму держави, що складає зміст поняття “апарат держави”.

У найбільш поширеному серед кола науковців розумінні структура механізму держави складається з державних органів, державних підприємств і установ. В структурі державного механізму в Україні можна виділити наступні групи державних органів:

центральні (основні) державні органи, місцеві органи влади; судові органи; органи спеціального призначення; а також державні підприємства і державні установи [2].

Залежно від функціональної спрямованості та завдань державні органи поділяються на законодавчі, виконавчі та судові, які у демократичній правовій державі мають бути взаємопідпорядковані та взаємозалежні.

Структура механізму держави значною мірою залежить від того, які функції виконує держава та якими методами їх реалізує, а також залежно від ступеня взаємодії з зовнішніми системами (соціумом і т. д.), з якими вона співіснує та має відповідні одна-та двосторонні зв'язки. Як свідчить досвід деяких держав, трансформації типів політичних режимів в бік авторитаризму (чи тоталітаризму), можуть спричинити посилення ролі та компетенції силових органів, а у окремих випадках навіть домінування цих органів по відношенню до інших гілок влади.

Поширеною також є класифікація державних механізмів на відкритий чи закритий типи. Як зазначає А.Фолес, відкритість (або транспарентність державного механізму), насамперед полягає в тому, що за умов демократичного правління державний механізм формується громадянами держави безпосереднім або опосередкованим шляхом. Основоположне значення в транспарентності має залежність державного механізму від громадянського суспільства, що, зокрема, виражається в його контролі з боку останнього. У цьому контексті не менше значення має наявність ефективної системи контролю – як внутрішнього, так і зовнішнього – за власне державним механізмом та його окремими елементами [1].

На нашу думку, у правовій державі структура державного апарату характеризується чітким поділом на гілки влади, їх взаємобалансованістю та взаємоконтролем. Апарат держави загалом не існує незалежно і автономно від громадян, а підзвітний та підконтрольний їм у різних формах політичної участі та комунікації. Діяльність інститутів правової держави характеризується конкуренцією та політичною відповідальністю.

Сучасна юридична наука висуває три основні моделі побудови державного апарату:

- Централізовано-сегментарну, згідно з якою, органами державної влади визнаються тільки загальнодержавні (центральні) органи, які функціонують на всій території держави (парламент, президент, уряд, а також їхні представники на місцях). Місцеві виборні органи розглядаються як органи місцевого самоврядування, що мають свою особливу сферу діяльності. Така модель побудови державного апарату характерна для сучасних демократичних країн. Вона є найбільш ефективною в умовах політичної стабільності в державі.

- Моноцефальну, при якій вся система державних органів єдина. На чолі цієї системи стоїть особа, або орган, що має усю повноту влади, який у свою чергу наділяє нею нижчестоящі органи, які, як правило, призначаються вищестоящими. Така система державних органів має жорстко ієрархічний характер, максимально персоніфікована та пірамідальна за своєю будовою. Місцеві органи влади представляють собою не органи місцевого самоврядування, а органи влади. Моноцефальна модель державного апарату характерна для антидемократичних режимів та забезпечує здійснення централізованого контролю за суспільством. Дана модель утворюється переважно в умовах політичної нестабільності в післяреволюційний період.

- Монотеократичну, при якій поєднується єдиновладдя голови держави, підкріплене релігійними догмами та тривале зберігання родових правил поведінки. Глава держави є одночасно і вищою духовною особою. Відсутній поділ влади та

парламентаризм. Така модель притаманна для держав, які проголосили іслам державною релігією, – Іран, Саудівська Аравія, Катар [6, с. 44].

В Україні державний апарат побудований відповідно до централізовано-сегментарної моделі, відповідно до якої органи державної влади діють на всій території, а на місцях функціонують місцеві виборні органи влади.

Класифікацію принципів організації та діяльності механізму сучасної держави можливо здійснити, виділивши в системі принципів три основні групи: системні – до яких належать політико-правові принципи, характерні для діяльності сучасної держави в цілому; інституціональні – до яких відносяться принципи, які відображають особливості устрою механізму сучасної держави; функціональні – принципи, які відображують призначення та відповідну мету (в тому числі й особливості потреб та вимог соціуму) механізму сучасної держави. Класифікаційним критерієм у даному випадку виступають особливості устрою та діяльності механізму сучасної держави та його зв'язку із суспільством. Згідно із запропонованою класифікацією слід виділяти: системні принципи механізму сучасної держави, до яких відносяться: розподіл влади (як домінуючий та системоутворюючий принцип), верховенство права, законність, демократизм, суверенність державної влади. Інституціональні принципи механізму сучасної держави: бюджетне фінансування, особлива підпорядкованість, відповідальність, науковість, компетентність та професійність, ефективність та результативність. Функціональні принципи механізму сучасної держави: функціональна спрямованість, пріоритетність прав і свобод людини і громадянина, доступність для соціуму (електронне урядування, електронні послуги, участь суспільства у управлінні та ін.), глобальність (врахування світових вимог, проблем і потреб, інтегративне урядування – особливі органи, приміром, у ЄС та ін.) [7].

Перш ніж розпочати аналіз реалізації принципів правової держави у її механізмі держави в Україні (діяльності державних органів), наведемо статистичні данні щодо рівня довіри громадян до державних органів (див. Таблицю).

Відповідно до результатів дослідження, проведеного фондом “Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва” та соціологічною службою Центра Разумкова, громадяни цілком довіряють (у процентному відношенні): Президентів України – 3,7 %, Верховній Раді України – 6,2 %, Службі безпеки – 3,6 %, судам – 2,4 %. Наразі лідерами суспільної довіри є церква – 23 %; волонтери – 17,6 %. Інший лідер довіри – добровольчі батальйони – 15,9 %, Збройні сили – 13,4 %, Тоді як рівень довіри до громадських організацій становить лише 7,5 % [8].

Відповідно до ст.1 Конституції України, наша держава проголошена правовою, то відповідно, принципи функціонування механізму держави повинні відповідати принципам правової держави. Проаналізуємо, чи це відповідає реальності.

До основоположних ознак правової держави правознавці відносять: верховенство права в усіх сферах суспільного життя; відповідальність перед законом як державних органів, так і громадських організацій та громадян; підзвітність державної влади її громадянам; невторчання держави у справи громадянського суспільства; охорона державою невід’ємних природних прав та громадських свобод особи; визнання пріоритетності прав та інтересів особи, непорушність її честі і гідності; рівність закону для всіх і рівність усіх перед законом; взаємна відповідальність держави і особи, правова відповідальність посадових осіб за дії, які вони чинять від імені держави; поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, їх взаємна урівноваженість і відкритість; незалежність судів і суддів, наявність ефективної системи захисту; наявність ефективних форм контролю за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів тощо [6, с. 359].

Таблиця.

Якою мірою Ви довіряєте наступним інституціям? (липень-2015)

	Зовсім не довіряю	Переважаю не довіряю	Переважаю довіряю	Цілком довіряю	Важко сказати	Баланс довіри-недовіри
Президентіві України	33,3	29,2	25,8	3,7	8,0	-33,0
Верховній Раді України	44,4	34,0	13,6	1,9	6,2	-62,9
Уряду України	45,1	29,5	16,0	2,3	7,1	-56,3
Збройним Силам України	19,1	17,6	41,3	13,4	8,6	18,0
Добровольчі батальйони	20,8	16,0	36,7	15,9	10,6	15,8
Міліції	40,3	34,7	16,1	2,1	6,8	-56,8
Службі безпеки України	32,7	28,7	23,7	3,6	11,3	-34,1
Місцевій владі	25,9	30,7	29,5	5,0	8,9	-22,1
Судам	51,4	28,8	10,4	2,4	7,0	-67,4
Прокуратурі	51,4	28,2	9,9	2,8	7,7	-66,9
Церкві	14,4	13,6	38,3	23,7	10,0	34,0
Засобам масової інформації України	20,1	24,6	40,6	6,3	8,3	2,2
Засобам масової інформації Росії	55,8	27,5	5,7	1,6	9,5	-76,0
Громадським організаціям	15,1	17,9	38,7	7,5	20,9	13,2
Волонтерам	12,2	10,6	49,0	17,6	10,6	43,8
Банкам	45,5	31,0	12,6	2,0	9,0	-61,9

Одним з визначальних принципів правової держави є принцип верховенства права у всіх сферах суспільного життя. У ст. 1 Конституції України визначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. У ст. 8 наголошується, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Правосуддя правової держави має здійснюватись на підставі закону та тільки у правовий спосіб, не підкоряючись ніякому тиску або диктату, від кого б вони не виходили.

Отже, з формальної точки зору принцип верховенства права знайшов своє юридичне закріплення в Основному законі держави. Але чи співпадають у реальному житті принципи де-факто та де-юре? Чи реалізується він на практиці у діяльності державних органів та окремих посадових осіб в Україні? На нашу думку, не завжди і не повною мірою. Принцип верховенства закону несумісний з “телефонним правом”, яке, на жаль, має місце, як реальний спосіб вирішення питань у різних сферах.

Близьким за змістом є принцип законності, що містить у собі обов’язковість дотримання та виконання вимог Конституції України та її законів. Згідно з Конституцією України органи державної влади та посадові особи, рівно як і органи місцевого самоврядування, громадяни та їх об’єднання зобов’язані дотримуватися Конституції та законів України. Принцип законності передбачає єдність, тобто однаковість розуміння і застосування законів та підзаконних нормативно-правових актів на всій території їхньої дії та щодо однойменних суб’єктів; верховенство закону; контроль за законністю, неминучість відповідальності за порушення вимог закону тощо.

Принцип підзвітності державної влади її громадянам відображає взаємозв'язок і взаємовідповідальність держави перед особою. Формами підзвітності органів державної влади громадянам можна вважати періодичне оновлення влади через інститут виборів, з'ясування життєво важливих питань через інститут референдуму, інститут імпічменту голови держави та заходи конституційно-правової відповідальності посадових осіб.

Громадяни здійснюють контроль діяльності органів влади у різних формах. Зокрема, у формі громадського контролю, який український правозахисник Є. Захаров визначає, як “публічну перевірку громадянським суспільством діяльності держави на відповідність проголошеним нею цілям, коригування цієї діяльності і самих цілей, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованою на захист і забезпечення прав і законних інтересів людини та фундаментальних свобод, і на повагу до них” [9]. Формою контролю громадськості органів державної влади є діяльність громадських рад при місцевих органах виконавчої влади, що здійснюють різноманітні проекти та моніторинг діяльності державних органів. Зокрема: інформаційно-консультативні проекти, громадські обговорення, створення громадських приймалень, моніторинг громадської думки щодо діяльності органів виконавчої влади за допомогою сучасних засобів інформаційних технологій “Електронна демократія”, реалізація спільних проектів тощо.

Проте, навіть у форматі спільних з представниками органів державної й місцевої влади та громадськості рад, робочих груп, комісій, колегій у публічній звітності недостатньо наводяться обґрунтування певних рішень та дій, а також врахування вимог громадськості та громадської думки при прийнятті та коригуванні управлінських рішень. Відтак, ускладнюється виявлення результативності взаємодії з громадськістю, відповідність прийнятих рішень вимогам громадськості. Окрім того, діяльність громадських рад недостатньо висвітлюється у засобах масової інформації й не має значної соціальної підтримки серед населення, оскільки не довела своєї ефективності.

Принцип поділу влади, зафіксований у ст. 6 Конституції України, відображає здійснення її на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Цей принцип включає певну систему вимог: розподіл функцій і повноважень (компетенції) між державними органами відповідно до вимог поділу праці; закріплення певної самостійності кожного органу влади під час здійснення своїх повноважень, неприпустимість втручання у прерогативи один одного та їх злиття; наділення кожного органу можливістю протиставити свою думку рішенням іншого органу держави та виключення зосередження всієї влади в одній гілці; наявність в органів влади взаємного контролю та неможливість зміни компетенції органів держави неконституційним шляхом [10]. Але, на нашу думку, потребує уточнення нормативно-правовий статус Президента України в системі поділу державної влади, що обумовлено змішаною формою правління. Зокрема, у сфері збалансування повноважень між Президентом України та Верховною Радою щодо виконавчої влади, зокрема подвійного підпорядкування Кабінету Міністрів України та нестабільність внутрішньо-організаційної структури парламенту України.

Окрім того, у взаємовідносинах гілок влади спостерігаються внутрішні протиріччя, які не усуваються навіть умовним розділенням їх функцій. В Україні, незважаючи на системну кризу, триває протистояння між законодавчою і виконавчою владою. Керівництво держави не має чіткого, цілісного уявлення про шляхи виходу з кризи,

оскільки кожен уряд, кожен президент має власну програму дій, але найголовніше – ніхто з них не несе відповідальність за їх наслідки перед суспільством [11].

Принцип охорони державою невід’ємних природних прав та громадських свобод особи відображено у тексті Основного закону України. Зокрема, у ч. 1 ст. 3 Конституції України визначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави. У ч. 2 ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Конституція України чітко визначає систему органів та осіб, які мають захищати права і свободи людини та громадянина. Це Президент України, як гарант прав і свобод людини і громадянина (ст. 102), Верховна Рада України, на законодавчому рівні визначає права і свободи людини та громадянина, гарантії цих прав і свобод (ст. 22), Кабінет Міністрів України, який повинен вживати заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина (ч. 2 ст. 116), місцеві державні адміністрації, які повинні забезпечувати додержання прав і свобод громадян на території, яка підпадає під їх компетенцію (ч. 2 ст. 19), система судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів (ст. 125), Конституційний Суд України, який здійснює офіційне тлумачення Конституції України та Законів України, надає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів, щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту (ст. 150, 151); Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ч. 17 ст. 85 Конституції), прокуратура, адвокатура, інші правоохоронні органи України. На захист та охорону прав і свобод особи спрямована дія юридичного механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні, що включає юридичні засоби закріплення, реалізації, охорони, захисту і відновлення прав людини, що відображені у нормах матеріального та процесуального права.

Незважаючи на це, в Україні фіксуються непоодинокі випадки незаконно переслідування осіб, у тому числі із політичних мотивів: це учасники протестних акцій (підприємці, студенти, члени громадських організацій, політичних партій, журналісти тощо); обмеження та утиски конституційних прав і свобод громадян. Це насамперед стосується таких конституційних прав, як свободи проведення зборів та мітингів, право на свободу думки і слова, права здійснення підприємницької діяльності, права на соціальний захист, права на приватність тощо.

Принцип незалежності судів і суддів, наявність ефективної системи захисту. Судова влада має бути незалежним і неупередженим арбітром між представниками влади, які є політичними суперниками, і не підпадати ні під який вплив. Тільки в цьому випадку судова влада забезпечить істинне своє призначення і захист прав громадян і їх свобод. Принцип незалежності суддів закріплено у законі України “Про судоустрій та статус суддів”. Зокрема, у ч. 1 ст. 6 вказаного закону визначено, що здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права. У ч. 3 ст. 6 визначено, що втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою впливу на безсторонність суду забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом [12].

Принцип незалежності суддів передбачає незалежність: від впливу й думки різних органів державної влади й управління, посадових осіб, громадських організацій, партій чи рухів, засобів масової інформації, окремих громадян; від вищих судів; від висновків слідчого, прокурора та інших осіб; у самому суді, зокрема, незалежність народних засідателів і присяжних від суддів, а суддів – від головуючого (тобто можливість кожного з суддів і народних засідателів вільно брати участь у дослідженні доказів, обговоренні і прийнятті рішень за своїм переконанням, їх непідзвітність будь-кому); суддя не зобов'язаний давати будь-які пояснення по суті розглянутих справ або справ, які знаходяться у його провадженні, а також давати їх будь-кому для ознайомлення не інакше як у випадках і порядку, передбачених законом. Водночас, як свідчать статистичні дані, рівень довіри до громадян до судів є катастрофічно низьким, оскільки їм повністю довіряють лише 2,4 % громадян [8].

Принцип рівності закону для всіх і рівність всіх перед законом відображено у тексті Основного закону та законах України “Про державну службу”, “Про судоустрій та статус суддів” та інших. Зокрема, у ст. 24 Конституції України визначено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [13]. Принцип політичного рівноправ'я громадян і заборона дискримінації означає, що в правовій державі відношення до громадян державних органів або міжособистісні стосунки не можуть залежати ні від службового або майнового стану, ні від раси або національності, ні від класової або релігійної приналежності, ні від мови, ні за будь-якими іншими не правовими ознаками.

У ст. 4 закону України “Про державну службу” закріплено положення, що право на державну службу мають громадяни України незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань, місця проживання, які одержали відповідну освіту і професійну підготовку та пройшли у встановленому порядку конкурсний відбір, або за іншою процедурою, передбаченою Кабінетом Міністрів України [14].

Ст. 9 закону України “Про судоустрій та статус суддів” закріплено принцип рівності перед законом і судом всіх учасників судового процесу незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак. Суд створює такі умови, за яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, передбачених процесуальним законом [12].

Водночас, на нашу думку, зміни, внесені до Кримінально-процесуального кодексу постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу” від 11 січня 2012 року, ставлять учасників судового процесу у неорієнтовані умови. Відповідно до п. 4 ст. 182 Кримінального процесуального Кодексу України, розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків. Застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих обов'язків. Можливість застосування застави щодо особи, стосовно

якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, може бути визначена в ухвалі слідчого судді чи суду [15]. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього. Проте, на нашу думку, таким чином обмежуються права громадян, які не мають достатній рівень грошового забезпечення й підлягають у зв'язку з цим дії інших запобіжних заходів.

Висновки.

Механізм держави є не простою сукупністю його складових елементів (державних органів, організацій, установ), а системою цих елементів, функціонально спільних, погоджених між собою, що перебувають у постійній дії, відновленні з метою підтримання своєї основної функції - управління.

Принципи правової держави нормативно закріплені, проте не реалізовані повною мірою в Україні. Зокрема, не повною мірою реалізуються принципи відповідальності перед законом державних органів, громадських організацій та громадян; підзвітності органів державної влади її громадянам; визнання пріоритетності прав та інтересів особи; рівності закону для всіх і рівності усіх перед законом; взаємної відповідальності держави і особи, правової відповідальності посадових осіб за дії, які вони чинять від імені держави; наявності ефективної системи захисту; наявності ефективних форм контролю за дотримання законів та інших нормативно-правових актів тощо

Реалізація принципів правової держави в діяльності державних органів в Україні ускладнюється через ряд проблем. На нашу думку, найбільш проблемними питаннями функціонування державного механізму в Україні зараз є:

- необхідність збалансування взаємовідносин між главою держави і парламентом (в сфері виконавчої влади, що обумовлено змішаною формою правління);
- співвідношення централізації і децентралізації;
- принцип чіткої залежності влади від громадян та відповідальності держслужбовців;
- взаємодія влади і громадськості, як прояв демократичної організації держави та безпосередньої участі народу в практичному здійсненні влади);
- забезпечення реальної, а не формальної демократичності врядування;
- реальність відповідальності держслужбовців та обраних громадянами представників влади, що передбачає наявність інституційного механізму відповідальності;
- нормативна невизначеність та нечіткість суспільно значимих критеріїв, за якими органи державної влади мають регулярно та повноцінно звітувати перед громадськістю.

Підсумовуючи вищевикладене, сформулюємо загальні принципи функціонування механізму правової держави, які, на нашу думку, є універсальними для будь-якої сучасної демократичної країни, поєднуючи у собі загальні принципи правової держави та принципи функціонування механізму держави.

До них слід віднести наступні:

- Відкритість. Державні інституції повинні працювати більш відкрито і прозоро. Вони повинні поширювати інформацію про свою діяльність більш відкрито, систематично, у загальнодоступних засобах зв'язку та комунікації.
- Участь. Підвищення рівня участі громадян у вирішенні державних питань шляхом застосування форм прямої та посередницької демократії; підвищення довіри громадян до державних інституцій, забезпечення легітимності державної влади.

- Підзвітність. Державні органи мають здійснювати свою діяльність прозора та у чітко встановлених формах відповідно до норм права, звітуючи перед громадськістю про результати своєї діяльності.
- Ефективність. Діяльність державних органів має бути ефективною, своєчасною та базуватись на далекоглядній стратегії суспільного розвитку. Відбір державних службовців має здійснюватись за жорсткими критеріями, що дозволить забезпечити державні органи професійними службовцями.
- Злагожденість. Діяльність державних органів має відповідати єдиним принципам та скеровуватись на основі вертикальних та горизонтальних взаємозв'язків, що не виключає їх субординацію та підпорядкованість єдиному центру.

Використана література

1. Фолес А. Механізм сучасної правової держави : доктринальні аспекти. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua>
2. Зайчук О.В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – Режим доступу : [//www.ebk.net.ua](http://www.ebk.net.ua)
3. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства : учебник для юридических вузов и факультетов / В.С. Нерсесянц. – М. : Издательская группа НОРМА–ИНФРА М, 1999.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник ; [пер. з рос.]. – Харків : Консум, 2008. – 656 с. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com>
5. Колодій А. Концепція громадянського суспільства : проблема узгодженості теоретичних підходів та емпіричних моделей / А. Колодій. – Л. : Львівський національний університет ім. І. Франка. – 1999. – 384 с. – С. 64.
6. Білозьоров Є.В. Актуальні проблеми теорії держави і права : навчальний посібник / Є.В. Білозьоров, Є.О. Гіда, А.М. Завальний. – К., 2010. – 260 с.
7. Сімугін В. Принципи механізму сучасної держави: класифікація та правова регламентація // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 121-122.
8. Результати загальнонаціонального опитування фонду ім. І. Кучеріва “Демократичні ініціативи” – “Громадська думка населення України : 2010 – 2015. Що змінилось?” – Режим доступу : <http://dif.org.ua>
9. Захаров Є. Що таке правозахист? Завдання, функції, права і принципи діяльності правозахисних організацій. – Режим доступу : [//www.ji.lviv.ua](http://www.ji.lviv.ua)
10. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com>
11. Перевалова Л. Проблеми реалізації принципів правової держави та громадянського суспільства в Україні // Вісник НТУ “ХПІ”. – 2014. – № 63(1105).
12. Про судоустрій та статус суддів : Закон України – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
14. Про державну службу : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
15. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9-10. – № 11-12, 13. – Ст. 88. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

~~~~~ * * * ~~~~~